

Veaceslav URSU,

doctor în drept, conferențiar universitar,

decan al Facultății Științe Polițienești a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

INSTITUȚIA REABILITĂRII ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Rezumat

Prin noțiunea de reabilitare se înțelege reintegrarea socială completă a unui fost condamnat, prin înlăturarea pentru viitor a tuturor incapacităților și interdicțiilor ce decurg în general dintr-o hotărâre a unui organ judiciar și prin repunerea lui, în plan moral și social, în situația pe care o avea înainte de condamnare sau liberare de răspundere penală.

După natura sa juridică, reabilitarea constituie o formă a răspunderii statului în fața cetățeanului. Această interpretare se bazează pe ideea despre conținutul raportului juridico-penal dintre stat și individ, în conformitate cu care individul, nu are doar obligația de a respecta interdicțiile penale, dar are, de asemenea, dreptul de a solicita statului respectarea limitelor puterii sale repressive. Statul, în conformitate cu aceasta, nu numai că are dreptul de a pedepsi persoana pentru încălcarea interdicțiilor juridico-penale, dar are și obligația de a respecta limitele puterii sale repressive.

Summary

In the term of rehabilitation is understood the complete social reintegration of a former convicted by removing all future incapacities and prohibitions arising mainly from a decision of a judicial body and through his reinstatement, in moral and social plan, in the event that he has prior conviction or release from criminal liability.

After its legal nature, rehabilitation is a form of the State responsibility in front of the citizen. This interpretation is based on the idea about the content of legal-criminal report between the State and individual, in accordance with which the individual, not only has the obligation to observe the criminal prohibitions, but also has the right to require compliance with the limits of his repressive power. The State, in line with this, not only has the right to punish the person for violation of legal-criminal prohibitions, but also has the obligation to comply with the limits of its repressive power.

Legislația penală a RM în vigoare a RM servește, drept bază de a examina instituția reabilitării în calitate de fenomen juridic. În același timp, practica aplicării prevederilor legale în materia vizată și analiza detaliată a acestora ne demonstrează faptul că este timpul să se determine esența juridică a instituției reabilitării, apartenența sa ramurală, adică este necesar ca la nivel teoretic să fie clarificate un șir de întrebări juridice de esență, de care vor depinde nu doar dezvoltarea doctrinei juridice ci și dezvoltarea și perfecționarea legislației cu privire la reabilitare, precum și practica aplicării acesteia, inclusiv rezolvarea chestiunilor ce țin de aspectele procesuale, care în legislația procesual-penală a RM sunt reflectate parțial.

Conform DEX-ului limbii române, prin „reabilitare” se înțelege „acțiunea de a (se) reabilita și rezultatul ei; act juridic prin care cineva este repus în drepturile personale pierdute (în urma unei condamnări); a repune în drepturile de care

a fost lipsit; a-și recăpăta prestigiul știrbit, buna reputație.

Dicționarul de drept penal definește reabilitarea drept „cauză generală de încetare a consecințelor juridice (decăderi, interdicții, incapacități) ce decurg dintr-o condamnare, dând posibilitate foștilor condamnați să se integreze și pe plan juridic în societate [6, p. 340].

Similar definesc noțiunea de reabilitare autorii comentariului Codului penal al RM, care prin „reabilitarea unui fost condamnat” înțeleg „reintegrarea socială completă a acestuia, prin înlăturarea pentru viitor a tuturor incapacităților și interdicțiilor ce decurg în general dintr-o hotărâre a unui organ judiciar și prin repunerea lui, în plan moral și social, în situația pe care o avea înainte de condamnare sau liberare de răspundere penală [7, p. 232].

Conform alin.(2) art.112 CP al RM, reabilitarea anulează toate incapacitățile și decăderile din drepturi legate de antecedentele penale. În conformitate cu art. 110 CP al RM, antecedentele penale reprezintă o stare juridică a persoanei, ce apare din momentul rămânerii definitive a sentinței de condamnare, generând consecințe de drept nefavorabile pentru condamnat până la momentul stingerii acestora sau reabilitării.

Prin urmare, reabilitarea poate fi de drept și judecătorească.

Reabilitarea de drept – reabilitarea care operează automat, ope legis, sau stingerea antecedentelor penale, în virtutea legii, atunci când sunt îndeplinite condițiile prevăzute de aceasta (art.111 CP al RM). Conform alin.(3) art.111 CP al RM, stingerea antecedentelor penale anulează toate incapacitățile și decăderile din drepturi legate de acestea, prevedere similară celei enunțate și la alin.(2) art. 112 CP al RM invocate de către noi în textul anterior.

Reabilitarea judecătorească – reabilitarea pronunțată de instanța de judecată la cererea celui interesat, în cazurile în care nu operează reabilitarea de drept. Și în acest caz, legea penală prevede un șir de condiții pe care trebuie să le îndeplinească solicitantul reabilitării.

Analizând prevederile legii penale a RM (art. 110-112 CP al RM), consacrate instituției reabilitării deducem că aceasta vizează doar persoanele care au săvârșit infracțiuni prevăzute de CP al RM, au fost recunoscute vinovate de săvârșirea infracțiunilor imputate, au fost trase la răspundere penală, iar ulterior li s-a aplicat o pedeapsă penală, printr-o hotărâre de judecată rămasă definitivă, iar în cazul reabilitării judecătorești – care au executat pedeapsa aplicată (art. 64, 66 CPP al RM).

Pornind însă de la esența și conținutul termenului reabilitare lista subiecților care ar urma să beneficieze de dreptul respectiv poate fi completată. Aici ne referim la alți participanți la procesul penal care într-o ipostază sau alta au intrat în contact cu organele de aplicare a dreptului (de exemplu, art. 306, persoanele nevinovate care au fost trase cu bună știință la răspundere penală, au fost reținute sau arestate ilegal (art. 308 CP al RM), persoanele care au avut de pățimit în urma unei denunțări false (art. 311), declarații, concluzii false etc. (art. 312), divulgării datelor privind măsurile de securitate aplicate față de participanții la procesul penal, acțiunii care au provocat urmări grave (art. 316 CP al RM) ș.a.m.d.

În acest context, este necesar de amintit și Legea RM nr. 1225 – XII din

08.12.1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice. Scopul legii menționate este reintegrarea în drepturile politice, sociale, civile și patrimoniale ale victimelor represiunilor politice.

Codul de procedură penală al RM conține un șir de prevederi care vizează instituția juridică pe care o supunem analizei în prezenta comunicare. Astfel, art. 64 CPP alin.(2) pct. 23 – bănuitul are dreptul să fie reabilitat în cazul în care bănuiala nu a fost confirmată, art. 66 CPP alin. (3) – în cazul în care învinuirea nu a fost confirmată, învinuitul sau după caz, inculpatul are dreptul la reabilitare.

Art. 284 alin.(1) CPP al RM prevede că scoaterea persoanei de sub urmărirea penală este actul de reabilitare și finalizarea în privința persoanei a oricăror acțiuni de urmărire penală în legătură cu fapta anterior imputată, alin.(2) prevede că scoaterea persoanei de sub urmărirea penală are loc când aceasta este bănuită sau învinuită și se constată că:

- fapta nu a fost săvârșită de bănuit sau învinuit;
- există vreuna din circumstanțele prevăzute la art. 275 pct. 1-3, inclusiv dacă fapta constituie o contravenție;
- există cel puțin una din cauzele prevăzute la art. 35 CP al RM.

În conformitate cu prevederile alin. (3) art. 284 CPP al RM, autoritatea care are competența să scoată persoana de sub urmărire penală este procurorul care operează acest act, fie la propunerea organului de urmărire penală sau din oficiu. La terminarea urmăririi penale, conform art. 291 CPP al RM, procurorul printr-o ordonanță motivată dispune încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire, în ultimul caz operându-se reabilitarea persoanei.

În același timp, bănuitul sau învinuitul, în temeiul art. 313 CP al RM sunt în drept de a ataca judecătorul de instrucție ordonanța privind scoaterea persoanei de sub urmărirea penală în decurs de 10 zile.

Art. 320 CP al RM alin. (5) prevede că dacă în procesul judecării cauzei ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului, procurorul este obligat să renunțe integral sau parțial la învinuire. Aceasta se va face printr-o ordonanță motivată având drept finalitate adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau de încetare a procesului penal. Actele procesuale în cauză vor constitui temei pentru reabilitarea persoanei (art. 390, 391 CP al RM).

Conform art. 332 CPP al RM, procesul penal poate fi încetat și în ședința de judecată, constatându-se temeiurile prevăzute la art. 275 p. 5 - 9, 285 alin. (1) p. 1, 2, 4, 5, precum și în cazurile prevăzute la art. 53-60 CP al RM.

Reabilitarea inculpatului, condamnatului mai este posibilă în căile ordinare de atac: apelul și recursul.

Odată rămase definitive hotărârile instanțelor de judecată devin executorii.

În conformitate cu prevederile art.469 CPP al RM, instanțele de judecată urmează să soluționeze mai multe chestiuni, inclusiv de reabilitare judecătorească (pct.5, art.469, alin.(1) CPP). Chestiunile privind reabilitarea judecătorească se soluționează de către instanța de judecată de la locul de trai al persoanei care solicită reabilitarea (alin.(2) art.470 CPP al RM), de către judecătorii de drept comun

(alin.(1) art.471 CPP RM). Temei pentru aceasta va constitui cererea condamnării (alin.(1) art.112 CP al RM, al.2 art.471 CPP al RM). Observăm cu ușurință faptul că beneficiari ai reabilitării pot fi nu doar condamnații printr-o sentință definitivă, ci și alți participanți la procesului penal. După cum am menționat anterior, legea procesual -penală nu conține prevederi exacte care ar reglementa o procedură concretă de reabilitare a persoanelor menționate.

Prin urmare, în calitate de trăsături ale instituției vizate pot fi enumerate:

a) anularea tuturor incapacităților și decăderilor din drepturi, adică a consecințelor juridice nefavorabile legate de condamnarea sau tragerea la răspundere penală a persoanei;

b) recuperarea statutului și reputației anterioare a persoanei.

Indiferent de tipul sau forma reabilitării, instituția în cauză este de natură juridico-penală, deoarece decurge din conținutul raportului juridico-penal.

După natura sa juridică, reabilitarea constituie o formă a răspunderii statului în fața cetățeanului. Această interpretare se bazează pe ideea despre conținutul raportului juridico-penal dintre stat și individ, în conformitate cu care individul (ca subiect al acestui raport) nu are doar obligația de a respecta interdicțiile penale, dar are, de asemenea, dreptul de a solicita statului respectarea limitelor puterii sale represive.

Statul, în conformitate cu aceasta, nu numai că are dreptul de a pedepsi persoana pentru încălcarea interdicțiilor juridico-penale, dar are și obligația de a respecta limitele puterii sale represive. Obligația în cauză este onorată anume prin intermediul reabilitării.

În acest context am propune chiar includerea prevederilor referitoare la reabilitarea ca formă a responsabilității statului față de cetățeanul care a fost condamnat și supus represiunilor, în textul Constituției Republicii Moldova, iar noțiunea de reabilitare sub formele pe care le îmbracă - în textul Codului Penal al Republicii Moldova.

Analizând prevederile legislației penale și procesual-penale referitoare la instituția reabilitării atât a celei de drept, cât și a celei judecătorești, putem identifica un șir de probleme, a căror soluționare ni se prezintă actuală și oportună. În special, până la momentul actual nu este soluționată problema ce vizează noțiunea și conținutul antecedentelor penale.

Codul penal al RM definește noțiunea de antecedente penale la art.110, care prevede că antecedentele penale reprezintă starea juridică a persoanei ce generează consecințe de drept nefavorabile pentru condamnat.

Ni se pare că antecedentele penale reprezintă o consecință a condamnării, iar conținutul acestora ar consta din decăderile din drepturi, îngrădirile și incapacitățile ce-i sunt impuse condamnatului.

O altă problemă care ar fi necesară să fie soluționată ar fi cea a rolului și locului consecințelor de drept nefavorabile pe care le generează antecedentele penale. Legea penală arată la art. 34 CP al RM că recidiva se consideră comiterea cu intenție a uneia sau a mai multor infracțiuni de către o persoană cu antecedente penale pentru o infracțiune săvârșită cu intenție.

În același timp, antecedentele penale produc efecte juridice în cazul apli-

cării pedepsei penale. Spre exemplu, art.82 CP al RM, stabilește regulile aplicării pedepsei pentru recidivă de infracțiuni, iar conform art.77 alin.(1) lit.a), săvârșirea infracțiunii de către o persoană care anterior a fost condamnată pentru săvârșirea infracțiunilor constituie circumstanță agravantă, de care se ține cont în procesul individualizării pedepsei (art.75 CP RM).

Un șir de articole a părții speciale din CP RM prevăd în calitate de circumstanță agravantă săvârșirea faptei incriminate de către o persoană care anterior a mai comis o infracțiune similară (de exemplu, lit.o) alin.(2) art.145 CP al RM).

Nu există răspuns nici la întrebarea care vizează argumentarea teoretică și practică a prevederilor cuprinse la alin.(1) art.111 CP al RM, ce consideră ca neavând antecedente penale persoanele specificate la literele a),b),c),d).

Acestea dar și alte chestiuni ce țin de instituția antecedentelor penale se răsfrâng negativ asupra practicii judiciare, fapt ce poate duce la încălcarea prevederilor legii penale.

În practica judiciară sînt comise erori legate de aplicarea prevederilor ce se referă la instituția antecedentelor penale. Printre cele mai răspândite pot fi invocate, spre exemplu, evidența (recunoașterea) antecedentelor penale stinse sau scoase în cazul constatării stării de recidivă, la aplicarea pedepsei pentru recidivă, calcularea greșită a termenelor de stingere a antecedentelor penale etc.

Ordinul MAI Nr.253 din 31.07.2012 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind eliberarea certificatelor de cazier judiciar și altor certificate de către Direcția informații și evidențe operative, la art.19 prevede că verificarea după fișierul nominal se efectuează în scopul obținerii informației necesare despre persoana care solicită certificat de cazier judiciar referitor la reținerea acesteia, ca fiind suspectată de comiterea infracțiunilor, punerea ei sub învinuire, arestare, condamnare, revizuire a sentințelor, locul și timpul executării pedepsei, eliberare, deces în locurile de detenție, evadare din instituții penitenciare, de sub arest, anunțare în căutare, grațiere, amnistie, reabilitare judecătorească și altele.

În procesul verificării și adoptării deciziei de eliberare a certificatului de cazier judiciar se iau în considerare datele deținute în privința persoanei parvenite de la organele de resort atât de pe teritoriul Republicii Moldova, cât și al altor state.

Referindu-ne la practica existentă, constatăm iarăși un șir de probleme a căror soluționarea este pusă în sarcina organelor de resort (obligație prevăzută expres în actele normative în vigoare). Însă starea reală a lucrurilor este alta.

De multe ori informația din fișierul nominal nu corespunde realității, deoarece persoanele responsabile de actualizarea informației din fișierul nominal nu-și exercită conștiincios atribuțiile, drept urmare sînt încălcate drepturile legale ale cetățenilor. Aceștia, deseori, sunt nevoiți personal să solicite de la instanțele judecătorești acte confirmatorii despre faptul reabilitării judecătorești sau alte acțiuni procesuale realizate în privința sa (drept exemplu, scoaterea de sub învinuire, clăsarea cauzei penale și altele), ca ulterior să le prezinte organelor de resort.

Antecedentele penale ca instituție a dreptului penal au o mare importanță pentru practica de aplicare a dreptului. În special, de prezența sau lipsa acestora se va ține cont la:

- alegerea categoriei de penitenciar în care se execută pedeapsa închisorii

(art.72 alin.(4) Cp al RM);

- individualizarea pedepsei (art.72 alin.(4) CP al RM).
- săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană care anterior a fost condamnată pentru comiterea unor infracțiuni este recunoscută drept circumstanță agravantă la stabilirea pedepsei (alin.(1). lit. a) art. 77 CP al RM, art.78 CP al RM).
- aplicarea pedepsei (art.79 alin.(4) CP al RM) – prevederile alin.(1), nu se aplică persoanelor în caz de recidivă de infracțiuni; art. 81, art.82 CP al RM.
- liberarea de pedeapsa penală (alin.(4) art.90 CP al RM), în cazul recidivei, condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei nu se aplică.

În același timp alin.8 art.80 CP al RM prevede că dacă, după expirarea a cel puțin jumătate din termenul de probă, condamnatul cu suspendarea condiționată a executării pedepsei a avut o comportare corectă și exemplară, a reparat integral dauna, instanța de judecată, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale.

Cu titlu de recomandări, venim cu următoarele propuneri:

Este necesar de a elabora o definiție a noțiunii de reabilitare care ar îngloba esența juridică a instituției în cauză, trăsăturile sale specifice și ca aceasta să se regăsească în textul legii penale și procesual - penale.

De elaborat o listă a persoanelor care pot beneficia de reabilitare la diferite etape ale procesului penal cu indicarea condițiilor pe care acestea trebuie să le întrunească.

De identificat autoritatea concretă care ar opera reabilitarea persoanelor indicate în lege, precum și de a prevedea o procedură specială în CPP RM dedicată reabilitării.

Pornind de la noțiunea de reabilitare ca instituție juridică se impune necesitatea ca în cazierul judiciar eliberat solicitanților acestuia să se excludă informația despre condamnările anterioare ale persoanei, antecedentele penale, în cazul în care persoana a fost reabilitată.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, Monitorul Oficial al R. Moldova nr.1 din 12.08.1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova adoptat la 18 aprilie 2002, Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova adoptat 14 martie 2003, Monitorul Oficial al R. Moldova nr.104-110/447 din 07.06.2003.
4. Legea RM nr. 1225 – XII din 08.12.1992 privind reabilitarea victimelor repressiunilor politice.
5. Ordinul MAI Nr.253 din 31.07.2012 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind eliberarea certificatelor de cazier judiciar și altor certificate de către Direcția informații și evidențe operative.
6. Alexandru Boroi, Mirela Gorunescu, Mihaela Popescu, *Dicționar de drept penal*, Editura All Beck, București, 2004.
7. Codul penal al RM. Comentariu (sub redacția lui Alexei Barbăneagră, Chișinău, 2009).